

VOORWOORD	9		
AGNES MAES	11	GIDEON KIEFER	251
ALDA SNOPEK	23	GUY BAEKELMANS	260
ALLE JONG	29	HANS BRUYNEEL	268
ANNA LANGE	38	HANS KLEIN HOFMEIJER	273
ANNE-MIE VAN KERCKHOVEN	41	HANS OP DE BEECK	277
ANNEMARIE MAES	49	HANS VAN DER HAM	282
ANTON COTTELEER	55	HESTER SCHEURWATER	289
ARPAÏS DU BOIS	64	ISABEL FREDEUS	293
ATHAR JABER	71	JAN HENDERIKSE	299
BART LODEWIJKS	78	JAN VAN MUNSTER	309
BEN BENAQUISSE	87	JEAN BILQUIN	314
BENDT EYCKERMANS	92	JOHAN CRETEN	325
BENJAMIN VERDONCK	99	JOHAN GRIMONPREZ	333
BENNY LUYCKX	105	JOHAN VAN MULLEM	344
BEREND STRIK	113	JOHN KÖRMELING	350
BERT DANCKAERT	120	JONAS GEIRNAERT	356
BUÉ THE WARRIOR	129	JONAS VANSTEENKISTE	366
CARL UYTTERHAEGEN	135	JORIS VAN DE MOORTELE	373
CARLA AROCHA EN STÉPHANE SCHRAENEN	144	KASPER BOSMANS	380
CATHARINA DHAEN	151	KATRIEN DE BLAUWER	387
CINDY WRIGHT	154	KLAAS KLOOSTERBOER	391
COLIN WAEGHE	160	KLAUS VERSCHEURE	398
CONNY KUILBOER	167	KOEN VAN DEN BROEK	402
DANIEL VON WEINBERGER	174	KOENRAAD TINEL	405
DENNIS TYFUS	183	KRIS FIERENS	415
DIRK EELLEN	187	KRISTOF VAN HEESCHVELDE	420
ELISABET STIENSTRA	192	LAURA VAN	427
EVA MOUTON	195	LEE RANALDO	436
EVA VERMANDEL	201	LIEVEN DECABOOTER	442
EVI VINGERLING	209	LOEK GROOTJANS	448
FEMMY OTTEN	217	LOUIS DE CORDIER/COSCO	472
FOLKERT DE JONG	226	LUC DONDEYNE	480
GEOFFREY ENTHOVEN	236	LUC TUYMANS	486
GERDA DENDOOVEN	245	LUCAS LENGLET	489

het sterven, de transformatie naar een radicaal andere toestand. Meteen na het maken van deze film stierven heel veel mensen om mij heen, waaronder mijn oom en tante voor wie ik de nalatenschap afwikkelde. Toen ik daar in het verlaten huis was om alle zaken eerlijk onder te brengen heb ik bij wijze van rouwverwerking de film *Locus Pocus* gemaakt. De film heeft gedraaid op het Nederlands Filmfestival, maar ik heb hem nadien niet meer vertoond. Misschien uit schroom of piëteit. Het is het droevigste werk wat ik ooit gemaakt heb. Kort daarna stierf ook mijn moeder en iets later Lou Reed. Ik voelde me echt verweesd. Het was een zware tijd, die ik dankzij het werken aan *Sideway Scenery* goed te boven ben gekomen.

HVC Momenteel werk je aan de film *White Mare*?

AL Het script is al veel langer af. Maar in het echte leven loopt alles altijd anders dan je verwacht of wilt. Steeds was er iets wat mij van het filmen weerhield, bijvoorbeeld het maken van een reeks installaties. Nu moet ik wel gaan voortmaken, want in deze film acteren een paar van de allerlaatste ‘aardappeleters’ en die zijn echt allemaal hoogbejaard. Ik kreeg vorige week te horen dat één van mijn beoogde acteurs terminaal ziek is! Nee, in 2017 staat het verfilmen van *White Mare* bovenaan op mijn agenda. Ik hoop dat de goden mij welgezind blijven en mijn acteurs gezond!

HVC Je wordt een multimediaal kunstenaar genoemd. Je richten op één specialisatie ligt je niet. Je schrijft, fotografeert, maakt films, creëert installaties met licht, geluid en zelfs geuren. Ook hou je ervan performances op te zetten. Naar ik las wil je er ‘synesthetische’ ervaringen mee oproepen. Wat bedoel je daarmee?

AL Laat ik even orde aanbrenge. Voor mij is leven en werk een absolute eenheid en in die zin één lange performance. Komende vanuit een gesloten wereld was het betreden van de buitenwereld een hachelijke onderneming, een lastige zaak. Steeds bewuster heb ik van existentiële uitdagingen, die ieder mens onvermijdelijk heeft, artistieke avonturen gemaakt. In het legerproject heb ik geprobeerd het fenomeen krijger te onderzoeken met een radicale poëtische methode: soldaat zijn binnen het echte leger met mijn persoonlijke Ritmeesterschap. En zo werd ik ook Poëtisch Adviseur op het Ministerie van Cultuur. Die functie bestond helemaal niet. Zo besloot ik ook Gezel te worden van mijn zelfgekozen Meester in de Beeldende Kunst: Anselm Kiefer. Hij gaf mij de wijze opdracht om mezelf in woord en beeld te formuleren. En hij wou secondanten uit de Officiële Kunstwereld. Dat zijn Jan Hoet en Rudi Fuchs geworden. Het boek *Xenia* is een van de uitkomsten hiervan. Het is in het S.M.A.K. nog te verkrijgen, dacht ik. En toen ik gedwongen executeur-testamentair werd heeft mij dat gebracht tot mijn huidige project *Sideway Scenery*. Ik gebruik alles, alle media die ik op een zeker moment meen te moeten inzetten. Dat is heel lastig soms, want je moet je steeds weer een nieuw medium eigen maken en steeds andere technieken leren. Enerzijds benijd ik schilders, anderzijds betreur ik ze. Zij kunnen alles doen met verf en een drager, maar het is tevens ook heel beperkt. Je grammatica blijft zeer aan banden. Ik wil behalve een verhaal vertellen altijd net zo sterk ook een zinnelijke ervaring teweeg brengen. Liefst een samengaan van meerdere zintuigen in een associatieveld. In mijn paragone is de hegemonie van het oog alleen afgeschaft. En bovendien hebben wij geheel nieuwe media ter beschikking gekregen die, mits geconcentreerd en intelligent ingezet, volkomen evenwaardig zijn aan de schilderkunst. In heel mijn werk is licht essentieel, ik weet dat daar, met inzet van vele middelen, nog heel veel te ontdekken valt.

INTERVIEW MET ANNE-MIE VAN KERCKHOVEN (°1951)

Sinds de helft van de jaren 1970 produceert de Antwerpse kunstenaar Anne-Mie Van Kerckhoven talrijke tekeningen en ander werk op papier en synthetisch materiaal, van in het begin dikwijls vergezeld van bewegende beelden. Haar experimenteel werk, waarin het erotische en het machinefetisjisme samengaan, is doordrongen van een onverbloemde feministische toon. Huiselijke interieurs dienen als decor voor haar tekeningen en collages, waarin zich droomachtige futuristische ontmoetingen tussen mensen en machineachtige vormen afspelen. In de jaren 1990 evolueerde ze van handgemaakte werken op papier naar computergrafiek. Die beelden zijn meestal vergezeld van teksten die de boodschap van haar trotse, soms exhibitionistische, vrouwelijke figuren onderstrepen. Naast het visuele aspect, speelt muziek een belangrijke rol in haar creatieve productie. Onder de naam Club Moral speelt zij samen met Danny Devos al jaren een sleutelrol in de Antwerpse experimentele muziekscene.

Hilde Van Canneyt (HVC): Hallo Anne-Mie, hoe zou je je werk van de laatste 35 jaar onder één noemer brengen?

Anne-Mie Van Kerckhoven (AMVK): Experimenteel!

HVC En inhoudelijk?

AMVK Sociopolitiek.

HVC Het is misschien een cliché, maar je wordt veelal ‘kunstenaar-wetenschapper-uitvinder-onderzoeker’ genoemd. Iemand noemde je ook een hedendaags mystica. Kan je je daarin vinden?

AMVK Ik werk inderdaad wel in die traditie van de mystici. Daar hebben verschillende mensen me op gewezen naar analogie van hoe ik tegenover het leven, de realiteit en het toeval sta. Na al die jaren ben ik – na er veel over na te denken – op een bepaalde manier een expert in perceptie geworden.

HVC ‘De vrouw staat veelal centraal in haar werk’ is nog zo’n veelgelezen item...

AMVK Een vrouw wordt niet verondersteld een eigen mening te hebben of iets te poneren dat ervoor nog niet is gedaan. Ik heb in de kunstwereld een nogal militante positie ingenomen omdat je je als vrouw in de kunst blijkbaar moet positioneren en legitimeren. Ik ben eigenlijk vooral aangetrokken tot alles wat grenzen overschrijdt, zoals de schemerzone man-vrouw. Die fascinatie voor de voorstelling van de vrouw als seksobject, in de massamedia en in de kunst – als

naaktmodel, inspirator en muze – is altijd een constante geweest in mijn werk. Specifieke manieren waarop vrouwen aanwezig zijn in de beeldwereld van vroeger en nu triggeren mijn gedachten voortdurend. Ik zie ze dikwijls als hedendaagse tegenhangers van de afbeeldingen van goden en godinnen uit de oudheid, waar abstracte begrippen zoals geloof, hoop en liefde het uitzicht kregen van een menselijke figuur, om angst voor gevaar op te vangen.

HVC Hoe het allemaal begon...

AMVK Ik heb van kleins af aan op alles getekend wat ik vond, zélf op de witte bladzijden die ik in de romans uit de bibliotheek van mijn vader vond. Het leek alsof ik altijd op zoek was naar iets om op te tekenen, maar ik denk dat dat vooral was om me af te zonderen. Mijn ouders hadden een grote zaak. Ze waren aannemer van feesten, er was altijd wel vijftien man personeel in huis aanwezig, met gevolg dat er altijd een latente spanning hing. Onder andere al tekenend trok ik me terug uit die drukte. Daarnaast is creatief zijn voor mij altijd een manier geweest om de leegte van de tijd te vullen. Ik tekende liefst op kaartjes, stapeltjes van hetzelfde formaat, zodat ik het idee had dat ik, wanneer ik er zin in had, al werkende een regelmaat kon scheppen. En dat is tot op de dag van vandaag eigenlijk mijn systeem gebleven om te werken.

HVC Je werkt graag in reeksen...

AMVK Inderdaad. Zo laat ik nu nog dikwijls eerst in een firma van plexiglas alles op hetzelfde formaat zagen. Ik heb graag dat mijn materiaal al ligt te wachten, dat geeft me het idee dat ik er te allen tijde aan kan beginnen en iets mee kan maken. Maar er moet een limiet aan zijn. Ik moet zien dat de stapel opgeraakt. Zo werk ik ook graag met een tekenblok. Het papier is gelimiteerd, van hetzelfde formaat. Ik vind het fijn dat ik terwijl ik werk, zie dat de tekeningen bij elkaar blijven. Bij een tekenblok kan je ook het blok openen en weer sluiten om weg te leggen. Pas als het hele blok is vol getekend, scheur ik de bladzijden eraf.

HVC Je bent uiteindelijk grafische vormgeving gaan studeren in plaats van voor een zuivere kunstrichting te kiezen.

AMVK Ik wou eigenlijk beeldhouwkunst gaan studeren. Van toen ik heel jong was, maakte ik beeldjes in klei. Mijn vader was goed bevriend met de Antwerpse beeldhouwer Albert Poels, en het was voor hem en mij een evidentie dat ik bij hem vanaf mijn twaalfde in de leer zou gaan. Maar aangezien ik in het begin geen dingen voor mezelf mocht maken, ben ik afgeknapt. Avondacademie was toen buiten de kwestie. Aangezien ik ook goed kon schrijven, hebben mijn leraars mij in die richting geduwd. En zo belandde ik tijdens mijn humaniorajaren op het internaat in het Heilig Graf in Turnhout. Aangezien grafische vormgeving eigenlijk tekst en beeld is waar je verschillende technieken bij leert, ben ik erna grafische vormgeving aan de Koninklijke Academie van Antwerpen gaan studeren. Deels voor de opleiding, maar vooral om er mensen te leren kennen. Ik heb grafische vormgeving trouwens nooit als een toegepaste richting bekeken. Ik heb van in het begin dat toegepaste ook altijd bekeken in functie van een eigen idioom, zoals je Murakami hebt met zijn anime. Andy Warhol legde trouwens hetzelfde parcours af.

HVC Na je afstuderen ben je je heil in het grafische gaan zoeken.

AMVK Na een paar jobs belandde ik in een fabriek van plexi- en neonreclame, waar

ik veel materiaalkennis heb opgedaan. Synthetische en gladde materialen zoals plexiglas en plastic hebben me altijd aangetrokken.

HVC In 2008 had je een grote overzichtstentoonstelling van je tekeningen in WIELS, het Brusselse centrum voor hedendaagse kunst: *Nothing More Natural*. De meeste tekeningen werden ervoor nooit aan de buitenwereld getoond.

AMVK Toen ik pas was afgestudeerd, ging ik bij mijn lief wonen, waar ik een tafel – mijn domein – opeiste om te tekenen. Indirect was dat toch ook weer om me af te zonderen. Vrij snel vroeg men mij om die tekeningen tentoon te stellen, onder andere in Ercola, een kunstenaarscollectief in Antwerpen. Nochtans hadden mijn ouders mijn aspiraties om kunstenaar te worden heel systematisch proberen te neutraliseren. Mijn aspiratie is op een gegeven moment dan veranderd in: ik wil met een artiest trouwen (*lacht*). Toen ik pas was afgestudeerd, ging ik dus bij mijn lief Hugo Roelandt wonen. In het begin kon ik veel tentoonstellen met die tekeningen, maar al vlug werden de mogelijkheden minder omdat de mensen zich alleen maar interesseerden in mijn ander werk, zoals mijn installaties, films en teksten. Toch ben ik blijven tekenen, los van mijn ander werk en ondanks het feit dat mijn galerijhouder Frank Demaegd van Zeno X zei: “Verstop die tekeningen!” (*lacht*) Volgens hem creëerden die alleen maar verwarring.

HVC Ik las dat je vooral tekende om verslag te maken van de processen in ons brein. Je worstelt met te veel ‘binnenbeelden’ die eruit moeten omdat die bijna als etterbuilen op barsten staan. Je probeert orde in de chaos te scheppen met reeksen, schema’s en systemen die je vond in boeken over numerologie, wetenschappen en aanverwanten. Daarnaast verzamel, orden en ontleed je graag, alsof je graag gedachten ontrafelt of dingen die in elkaar gevlochten zitten uit elkaar haalt.

AMVK Die dingen kwamen uit mijn onderbewuste en ik wou daar geen uitleg over geven. Maar als jonge artieste móét je natuurlijk altijd uitleg geven. Onder invloed van filosofische boeken, naslagwerken over artificiële intelligentie en andere wetenschappen enerzijds en de boeken van Walter Benjamin, Ludwig Wittgenstein en Markies de Sade anderzijds, kon ik dan onder invloed van de terminologieën die ik daar tegenkwam, wél mijn verhaal brengen. Hierin zie ik een analogie met hoe mystici functioneren: een soort van tweedeling tussen het verstandelijke en het gevoel – twee componenten die niet compatibel zijn – verenigen. Laat het ons zo stellen dat ik eerst de tekeningen maakte, me afsloot van het waarom van die afbeelding en mijn uitleg een nieuwe body van werk is geworden. Die uitleg is dan een eigen leven beginnen leiden. Maar daardoor heb ik mezelf in een bepaalde patstelling gezet, want op mijn veertigste werkte dat niet meer. Ik kreeg het er lastig mee dat ik enerzijds die tekeningen maakte en anderzijds heel rationeel werk maakte op mijn computer, waar ik al sinds 1977 mee werkte. Het werd voor mij een wensdroom om vroeg of laat die twee dingen terug te verbinden. Begin jaren 1990 begon ik les te geven aan de academie van Gent en dat heeft een en ander teweeggebracht. Ik ben met de kern van het fenomeen tekenen in aanraking gekomen door anderen te leren tekenen, waardoor ik dichter bij deze onbedwingbare drang van mezelf terecht kwam. Dit werken met anderen, tezamen met mijn computerwerk, begon na een tijd mentaal erg zwaar te wegen. Ondertussen was mijn affiniteit met de kunstwereld sterk vervaagd waardoor ik op den duur in een vacuüm terecht kwam en mezelf nergens meer kon plaatsen. Ik had bovendien het gevoel dat ik mijn eigen tekenstijl aan het verliezen was.

INTERVIEW MET MICHAËL BORREMANS ⁽¹⁹⁶³⁾

Hilde Van Canneyt (HVC): Hallo Michaël, voor de duidelijkheid: ik heb ons vorig interview van vijf jaar geleden – duo met Manor Grunewald – niet herlezen, dus geen idee of we onszelf herhalen. Maar we staan vijf jaar verder, dus we zullen hopelijk wel allebei geëvolueerd zijn. Ik heb voor dit interview vele andere interviews van je herlezen en ik moet zeggen: je zegt geen onzinnige dingen.

Michaël Borremans (MB): (*grijnst*)

HVC Wat dacht je toen je deze morgen voor de spiegel stond?

MB Ik ben slechtgezind vandaag, Hilde.

HVC Heb je gisteren naar *The Bold and the Beautiful* gekeken?

MB Neen, Hilde.

HVC Waarom ik je die vraag stel? Soaps intrigeren je omdat ze een geïdealiseerde, kunstmatige wereld laten zien. Ook jij bent er niet vies van om de leegheid van de condition humaine te laten zien. Je portretteert – vroeger toch – ons bestaan als een geheel van routineuze handelingen en absurde acties. Zelf ben je ook een soort ‘soapmaker’ van stilstaande beelden. Je ‘kneedt’ een model in een vorm en trekt er dan foto’s van en dat probeer je dan op je doek te boetsen. Die modellen zijn ook helemaal aan je overgeleverd.

MB Hilde, is dat een vraag? Ik kan je nu al niet meer volgen, maar doe gerust verder. (*lacht*)

HVC ‘Vroeger’ – we kunnen je oeuvre al bijna in Picassoïaanse periodes indelen – beeldde je in je tekeningen soms een heel leger excentriekelingen af die je de vreemdste handelingen liet uitvoeren. Je voorzag die tekeningen ook van geschreven commentaar, maar dat aspect verdween uit je schilderijen. Geen fan van ‘geschilderde woorden’?

MB Neen, ik ben geen fan van geschilderde woorden. Ook niet bij andere kunstenaars. Ik vind dat taal een ander medium is, al liggen tekenen en schrijven wel bijeen. Bij mij is tekenen toch meestal in functie van ideeën en gedachten op papier zetten en dan noteer je daar gemakkelijk bedenkingen bij. Soms kan een idee zodanig conceptueel zijn dat je het alleen in woorden kan vatten. Een schilderij heeft een heel andere functie, want een schilderij is een kunstwerk. Dat is iets visueels, een aanwezigheid. Als je daar nog eens taal gaat opplakken, dan speel je op twee

velden tegelijkertijd en ik geloof daar niet echt in. Andere kunstenaars kunnen daar misschien iets interessants mee maken, maar ik vind dat ze dan toch op een ander veld spelen. Ik heb dan nog meer waardering voor kunstenaars die cartoons publiceren, als die goed zijn. Van David Shrigley kun je zeggen dat hij ‘de betere cartoonist’ is, maar in een museum hangt het werk niet op zijn plaats, vind ik.

HVC We zien – jammer genoeg, ik was *big fan* – ook geen tekeningen meer van jou. Tekenen je ook niet meer voor jezelf? Ik vermoed van wel, omdat het iets was wat je altijd al deed. Het is je tweede natuur gewoon. Tekenen als vlucht, las ik. In *Collect (januari 2014)* zeg je dat je geen ‘*painter by nature*’ bent, maar wel een ‘*painter by choice*’. Maar wél een ‘*artist by nature*’. Mooi gezegd ook: tekeningen zijn voor jou kamermuziek, schilderijen, trompetgeschal.

MB Ik teken nog veel, maar ik hou die nog wat verborgen voor mezelf. Al die tekeningen die jullie kennen, zijn tekeningen die ik had gemaakt over een periode van vijftien jaar en dan pas heb ik die getoond. Al de tekeningen die jullie later zullen zien, zitten allemaal in mijn schuif. (*grijnst*)

HVC Even simplistisch uitgedrukt nu ‘van klein naar groot’ en van veel naar weinig... Rond 2006 – acht jaar geleden – waren er meestal meerdere mensen druk in de weer met je schilderijen. De grootte van je schilderijen lag toen zo tussen de 50 op 65 centimeter en 100 op 150 centimeter. Rond 2008 – de periode van je expo *Painted Fruit* in Zeno X Gallery, zagen we vooral werken hangen van 30 op 50 cm, vooral ‘gemaskerde portretten’ van één personage. Ik zet portretten tussen aanhalingstekens, omdat het eigenlijk mensbeelden zijn, die je beperkt tot het omhulsel van de portretkunst. Het gaat over de huid van het schilderen en het masker is daar een metafoor voor. Het is een interface tussen de toeschouwer en het schilderij. Je benadert die mensen op je doek bijna als een object. De stillevens die je er tentoonde, zoals het schilderen van dat kleine postuurtje, vond je leuk om te schilderen, omdat het ook het archetype van de mens voorstelt. Had je geen zin meer om personages met elkaar te laten dialogeren?

MB Het is goed dat je dat opmerkt, want ik had dat nog niet door. Ik heb daar niet zo over nagedacht. Dat is gewoon gebeurd. Ik voel dat ik in de loop der jaren mijn schilderijen compacter wilde maken en minder op een schilderij wilde zetten. Hoe minder erop staat, hoe sterker het beeld kan worden.

HVC Toch is voor jou elk kunstwerk tot op zekere hoogte een zelfportret en tegelijkertijd ook een masker: te vergelijken met een handschrift, een manier van kleden. Je geeft iets prijs, maar niet alles.

MB Hilde, dat is toch geen vraag? En als ik dat ooit heb gezegd, ga ik nu niet zeggen dat het niet waar is. Ik zie niet in waarom je mij citeert en dan nog eens mijn bevestiging wil.

HVC Maar ik doe dat altijd! Ik heb nooit interviewlessen gekregen, Michaël, dus ik weet ook niet wat de interviewregels zijn.

MB Ok, dan zal ik maar verder luisteren. (*lacht*)

HVC Laten we even verder borduren op je evolutie als schilder. Enkele maanden geleden zagen we op je vijfde solo-expo in Zeno X Gallery bijna alleen maar monumentale, grote knallers. *The Angel* is zelfs 300 cm op 200 cm. Is het altijd je natte droom geweest om zo’n grote figuren – al dan niet naakt – te schilderen? Dat

- in navolging van 17^e-eeuwers als Vermeer en Velázquez en hun schilderkundige techniek? In 2008 zei je dat je het al had geprobeerd, maar dat het je niet goed lukte ‘zo’n berg vlees’ te schilderen.
- MB Zoals zoveel dingen in het leven ben je maar op een bepaald moment klaar voor iets. Misschien kan het nog beter, maar ik was al redelijk tevreden met mijn naakten.
- HVC Ik las in de folder bij die expo in Zeno X Gallery dat de sfeer van je schilderijen koeler en afstandelijker is dan voorheen. Bewust? Er staat ook: “De statische figuren overstijgen hun menselijk evenbeeld.” Ze lijken sowieso totaal niet meer op je werk van vroeger, maar je streefde wel naar vereenvoudiging, zei je al in 2008 in *De Morgen*. Toen het geld binnenstroomde, had je je al afgevraagd of je motieven om te schilderen nog even nobel waren als voorheen, en je daarom misschien meer gebald en eenvoudiger bent beginnen schilderen.
- MB Hilde, ik heb dat anders gezegd. Doordat mijn werk voor meer geld gaat, ben ik minder gaan schilderen; ik ging daardoor niet méér produceren. Dat bedoelde ik. Het geld dat binnenkomt heeft niks te maken met mijn compositievoering.
- HVC Nog eens over *the sweet smell of success* op zich weet je dat het je niet gelukkiger maakt, zegt iedereen mét geld én succes. (*knipoogt*) De kick die je krijgt als je een goed werk maakt, is veel groter. “Een kunstenaar is ook van nature eenzaam,” zei je ergens, “want zelfs als hij succes heeft, blijft hij zich onbegrepen voelen.” Is dat nog altijd zo?
- MB Hilde, ik heb nóóit zo’n uitspraak gedaan. Ik heb gezegd dat ik de eenzaamheid opzoek om te kunnen werken.

Ze gaat even weg om af te koelen. Er komt zelfs een traan aan te pas. Ze kan niet veel, maar ze kan wel juist citeren, verdorie.

- MB Hilde, je hebt te veel gelezen over mij. Dat moet je niet doen. Daar word je depressief van. Je moest me gewoon wat vragen stellen: wat mijn lievelingsdier is bijvoorbeeld.
- HVC (*herpakt zich en gaat (on)gestoord verder*) In 2005 zei je dat je troost en ontroering wilt brengen. Dat is het hoogste wat een kunstenaar kan koesteren. Denk je er nog altijd zo over? Een werk is maar zo intelligent als degene die ernaar kijkt, zeg je ergens, maar je wil vooral eenduidigheid mijden.
- MB Ik denk daar niet meer zo over na.
- HVC De bijhorende titel van je laatste expo in Zeno X Gallery was *The people from the future are not to be trusted*. Is de titel *As sweet as it gets* van de overzichtsexpo, die we allen in de Bozar zullen gaan bezichtigen in het voorjaar, ook ironisch bedoeld? Voor die expo in de Bozar wilde je een open titel, om de toeschouwer medeplichtig te maken, zei je tegen Christine Vuegen in *Collect*.
- MB Al mijn titels zijn heel ernstig en heel ironisch tegelijkertijd. Ze maken een essentieel deel uit van het werk. Ik wil geen eenduidige titels. Omdat eenduidigheid leugenachtig is. Daarom vermijd ik dat ook in mijn werk.
- HVC Wat was de titel trouwens van je eerste officiële solo-expo ooit in croxhapox in Gent in 1996?

- MB Ik denk dat dat een titelloze tentoonstelling was. Al hadden mijn werken toen wel al titels. Ik ben maar met titels van expo’s begonnen toen ik in Zeno X Gallery begon tentoon te stellen. Het is ook handig. Je kunt het zien als een analogie met popgroepen. Ze maken een album en geven die een titel, waardoor je weet welke songs er op welke plaat staan. Idem met expo’s. Doordat het kind een naam heeft, krijgt dat structuur en overzicht. Het heeft ook een meerwaarde.
- HVC Voor ik het vergeet: laten we even je galeriehoudster Frank Demaegd eren. Ik heb gelezen dat je wel beseft dat je met je gat in de boter bent gevallen met hem. In een oude *Humo* zei je: “Wat hij in zijn eentje voor de Belgische kunstenaars in het buitenland doet, krijgt een heel ministerie van Cultuur in nog geen twintig jaar voor elkaar.”
- MB Dat is absoluut waar!
- HVC Er zijn voor de expo tekeningen, schilderijen en films geselecteerd. Zijn je bustes met eendenbeksculpturen (*Everything Falls*) van op de Gentse kunststadswandeling *Track* geselecteerd? Zelf wist ik niet wat ik er mee aan moest, maar ik heb geen idee welke feedback je kreeg. (*Voor de niet-Borremanskeners, tot zijn 30^e tekende en etste hij vooral, vanaf zijn 30^e begon hij te schilderen, op zijn 40^e maakte hij zijn eerste film en op zijn 50^e maakte hij zijn eerste sculptuur.*) Die bustes, smaakt dat naar meer?
- MB Ik ben al lang aan het experimenteren met sculptuur. Het was gewoon de eerste keer dat ik dat naar buiten bracht. Ik zal daar zeker nog dingen mee doen.
- HVC Jij bent blijkbaar jaren bezig met dingen achter de schermen te maken.
- MB Ik ben altijd bezig met dingen waar niemand op zit te wachten. En waar vooral niemand iets van afweet. Ik vind het gewoon fijn om te prutsen en te experimenteren en werken aan dingen, zonder meningen van buitenaf. Je moet rekenen; veel van die dingen mislukken ook, maar dan zal ten minste niemand het geweten hebben. Dat onderzoeken is essentieel als kunstenaar. Als je alleen maar produceert omdat je succes hebt als kunstenaar, dan ga je ook doodbloeden als kunstenaar, omdat je dan je kanalen van de inspiratie afsnijdt. Gelukkig ben ik oud en wijs genoeg om dat te weten. Ik wil me met mijn werk in de eerste plaats blijven amuseren. Dat ik succes heb en daar geld mee verdien, is een aardige bijkomstigheid. Maar het is een bijkomstigheid.
- HVC Ik vermoed dat je voor het kneden van je sculpturen niet je beste kostuum hebt aangetrokken. Je bent bekend als notoir kostuumaantrekker alvorens je een schilderij wilt gaan veroveren op je atelier. “Zo heb ik de grootste slaagkansen – een goed piekmoment – op een goed schilderij,” zeg je. Dat kostuum ook om je ‘op te laden’ (als een sportman) en ‘hungry like a wolf’ te zijn. Laten we ondertussen even reclame maken voor Café Costume.
- MB Dat kostuum heeft een tijd gewerkt, maar op den duur wordt dat ook een werkplunje en is die magie weg, dus doe ik dat niet meer. Nu heb ik andere rituelen. Ik ga naakt naar mijn atelier en beschilder me eerst met rode en zwarte strepen, zoals de indianen of de zwarten, vooraleer ze ten strijde trekken. Dat blijkt op dit moment te werken. Ik voel me er een echte krijger door.
- HVC Je gelooft trouwens niet in schilders die elke dag hetzelfde aantal uren in hun atelier schilderen. Dat zie je in hun werk: te veel constant werk in kwaliteit en veelal eenheidsworst. Hoewel het voor jou wel belangrijk is ‘aanwezig’ te zijn

geëxperimenteerd met materialen, afgietsels en kleurenstudies, ben ik tot een gewenst resultaat gekomen.

HVC *P.I.N.* is een grote witte sculptuur waar je een figuur in herkent. De figuur lijkt met elastische banden vastgezet.

NB Voor de installatie *P.I.N.* fungeerde de historische lans van de brandweer als inspiratiebron. Gedurende een eerste onderzoeksfase heb ik de lans zorgvuldig geanalyseerd. De verhouding tussen micro- en macroscopie ligt hier aan de grondslag. De installatie bestaat uit vijf verschillende onderdelen die in elkaar passen via een kliksysteem. Alle onderdelen zijn omwikkeld in textiel en strak aangespannen met naaigaren. De vergankelijke stoffen materie staat hier in tegenstelling met het harde metalen oppervlak van de originele lans. Het 'verpakte' verwijst enerzijds naar de geschiedenis van de lans die moet bewaard blijven en verpakt worden. Anderzijds refereert de fragiele stoffen materie aan het verband dat gebruikt wordt voor brandwonden. Het uitgangspunt is om met de installatie *P.I.N.* verschillende creatieve ingrepen te doen op verschillende locaties. Er ontstaat telkens een nieuwe handeling en dialoog, waar de ruimte, sculptuur en de toeschouwer op elkaar ingaan. De installatie *P.I.N.* kan op verschillende manieren gepresenteerd worden: ze kan 'in haar totaliteit' worden opgesteld, ofwel worden alle modules afzonderlijk gepresenteerd als installatie.

HVC Je sculptuur *SEASONS.IN.THE.SUN* is nog een groentje...

NB Het laatste jaar begin ik meer en meer assemblages en collages te maken en verschillende vormen en kleuren bij elkaar te plaatsen om zo te zoeken naar verschillende vormen en composities. Het is een spel tussen schaalverhoudingen, materies, vormen, kleuren en texturen. Ik zie het als een in scène zetten van een installatie. *SEASONS.IN.THE.SUN* heb ik deze herfst (2018) in WARP in Sint-Niklaas getoond. Hier konden ze de ruimte niet fysiek betreden. De toeschouwer moet frontaal kijken vanuit een soort kikvorsperspectief. Het is een interessant gegeven om mee te werken, want normaal hou ik er rekening mee dat er rond mijn installatie wordt gewandeld.

HVC Als je écht groot kon dromen, welke ruimte zou je wel eens willen inpalmen?

NB Natuurlijk een heel grote ruimte, waar al mijn grote installaties in kunnen. Waar dan nog liefst veel volk op afkomt natuurlijk. (*lacht*) En zoals iedere kunstenaar droom ik er vanzelfsprekend ook van om van mijn kunst te kunnen leven. Ik denk dat het daarom belangrijk is groot en klein werk te kunnen maken. Een grote droom is natuurlijk internationaal te exposeren. Een biënnale, een galerie dat mij promoot, niet meer moeten gaan werken en 'vullenbak' mijn eigen werk doen.

HVC Dan gaan we daaraan werken Nel!

→ nelbonte.com

INTERVIEW MET NICOLAS PROVOST (1969)

Hilde Van Canneyt (HVC): Hallo, Nicolas. We zijn hier samen in Be-Part in Waregem, waar binnen enkele dagen de opening plaatsvindt. Ben je tevreden over het verloop en de vorderingen van de opbouw?

Nicolas Provost (NP): Op dit moment zitten we nog op schema. Ik heb er alle vertrouwen in dat het goed komt.

HVC Ik begin graag bij het begin: heb je wilde puberverhalen die je huidige werk kunnen helpen duiden? Of is dat verre verleden iets wat we kunnen overslaan?

NP Neen, dat zou ik niet doen, want het is zeer belangrijk geweest voor mij. Ik heb van kleins af aan altijd geweten dat ik kunstenaar wilde worden. Maar je weet niet wat dat betekent als je zo jong bent. Ik had gelukkig mijn ouders, die me een beetje stuurden en die me toonden dat ik het talent had om te tekenen en te fotograferen. Zij hadden mij al op mijn twaalfde een fototoestel gekocht, waardoor ik dan foto's en dia's kon nemen van mijn installaties. Al wist ik toen *begot* niet wat installaties waren. Zo vroeg ik aan mijn moeder om zoveel mogelijk toiletpapier mee te brengen uit de Delhaize en daar maakte ik dan in de badkamer een installatie mee. Ik maakte daar heel kunstbewust compositiebeelden van. En als de vrienden van mijn ouders op bezoek kwamen – dat was nog de tijd van de diavoorstellingen – dan was er altijd een kwartiertje voor mij waarin ik onze vakantiekiekjes toonde. Ik herinner me dat ik me ervan bewust was dat de foto's te snel volgden. Ik dacht toen al: *allez*, je moet de tijd nemen om te kijken! Maar vooral televisie heeft veel voor mij betekend. We hebben heel veel televisie gekeken op de taalgrens, Franse tv met goeie filmclubs en filmprogramma's. Daar heb ik indertijd eigenlijk de hele filmgeschiedenis gezien.

HVC Je wilde al films maken van toen je de film *Blue Velvet* van David Lynch zag.

NP Op mijn 17^e zag ik *Blue Velvet* in de Studio Skoop in Gent. En ja, toen ik buitenkwam, had ik toch wel de indruk dat er iets was veranderd. Ik denk dat ik toen de ziekte te pakken kreeg: cinefiel zijn en film maken is een beetje een verslaving; het gaat nog verder dan een passie.

HVC Op je 18^e startte je een grafische opleiding. Erna trok je naar de academie. Daar ben je ook weggegaan. Toen je naar Noorwegen trok, ben je er tien jaar blijven hangen aan een Noorse schoonheid. De eerste vijf jaar werkte je in een grafisch bureau en was je niet met kunst bezig. Maar dan heb je de knop omgedraaid en

INTERVIEW MET ORLAN ^(^o1947)

Ik tref ORLAN tijdens de opbouw van haar expo in het M HKA. Tijdens het gesprek met deze hevige energieke imposante dame wordt er Frans gesproken. Frans spreken lukt me nog enigszins, Frans uittypen, euh, veel minder... Rita Rompière (pers M HKA) was zo lief om het interview integraal voor me uit te typen in het Nederlands, zodat ik er dan verder op kon werken. Fotografie Dirk Vermeire hing er ook rond...

Hilde Van Canneyt (HVC): Wanneer we jouw oeuvre overschouwen, mogen we dan stellen dat dit vooral gaat over identiteit? Of klinkt dat een beetje te eenvoudig?

ORLAN (O): Als ik mezelf voorstel, zeg ik: "Ik ben onder andere en voor zover dit mogelijk is ORLAN." De eerste fases van mijn werk gingen inderdaad over identiteit en over mijn westers-christelijke cultuur. De chirurgische operaties als performances zijn een overgang waarmee ik mezelf een nieuw gezicht heb willen geven, een 'gezicht' (boven)op mijn gezicht, een 'presentatie' dus. Het ging om het idee dat beeld uit te spelen. Ik had immers helemaal geen plastische chirurgie nodig, ik wou enkel van mezelf een nieuw beeld vormen, meerdere nieuwe beelden zelfs. Het derde luik van mijn werk stelt andere culturen in vraag: de niet-westerse culturen. Ik denk dat je in de beginfasen van mijn werk had kunnen zeggen: 'ik ben' en nu gaat het meer over 'ik zijn' (cfr. 'wij zijn'), waarmee ik bedoel dat ik eigenlijk niet besta, ik werd gemaakt door de anderen. We praten via de anderen en het zijn ook de anderen die via ons praten, zowel nu als in het verleden. Mijn werk stelt vooral het lichaam zelf in vraag – het lichaam in de samenleving – waarbij het ook gaat over de politieke, religieuze en culturele invloeden die hun weerslag hebben op het lichaam in al zijn facetten.

HVC Je hebt verschillende media gebruikt: je hebt geschilderd en geschreven, je liet naaktfoto's van je maken in poses, we kennen je body-sculptures en body-actions, je performances... Is jouw oeuvre organisch gegroeid?

O Je zou kunnen zeggen dat de eerste fase van mijn werk het werk was van een jong meisje dat in opstand kwam tegen de maatschappij. Maar stilaan werd dit gestructureerd en vormgegeven. Ik denk dat het tegenwoordig erg doordacht uitgewerkt is. Helemaal niet meer impulsief, het is berekend en tegelijk diepdoordacht.

HVC Je schreef ook het manifest *L'Art charnel (De vleselijke kunst)*.

O Ja, je kunt het lezen op mijn website. Het is tegelijkertijd een beslissing en

het eenvoudige feit een beslissing te formuleren, wat je voor jezelf doet maar natuurlijk ook omdat je het wilt communiceren.

HVC Zijn de chirurgische operaties als kunstvorm er dan niet toevallig gekomen?
O Ach nee, dat zat toch wel enigszins anders in elkaar. Ik onderging wel een chirurgische operatie tijdens een symposium over performances dat ik in Lyon had georganiseerd en – met mijn zieke lichaam – had ik even de tijd om de situatie om te keren en er een esthetisch fenomeen van te maken. Ik wou van het leven een esthetisch fenomeen maken dat je kon recupereren. Het is pas later, heel veel later – nadat ik een boek had gelezen van psychoanaliste Eugénie Lemoine-Luccione, getiteld *La robe (De jurk)*, waarin een substantieel hoofdstuk was gewijd aan mijn eigen werk – dat ik op de gedachte ben gekomen om geënceneerde chirurgische operaties te laten uitvoeren.

HVC Vertel eens iets over je andere werken – over jouw 'bio-kunst' bijvoorbeeld?
O Ik heb me altijd erg geïnteresseerd voor de biotechnologie. Ik heb immers een tekst geschreven met als titel: *Le corps, matériau parmi les matériaux (Het lichaam, een materiaal tussen de materialen)* en ik denk dat werken met cellen of zelfs met mijn eigen cellen je dichterbij het materiaal brengt. Ik werd dan uitgenodigd door de groep SymbioticA. Dat zijn kunstenaars die over een laboratorium van biologie en anatomie beschikken aan de University of Western Australia. Ik heb er geleerd cellen te ontwikkelen en ik creëerde een installatie met een grote videoprojectie en een bioreactor. Gewoonlijk zijn bioreactors in laboratoria toestellen zoals een koelkast bijvoorbeeld, zonder enige esthetiek. Ik daarentegen ontwierp een transparante bioreactor en aangezien het voedsel van de cellen een rode vloeistof is, was dit erg mooi om te zien en maakte het helemaal deel uit van de installatie. Als visuele kunstenaar ging ik een onvoorstelbare weddenschap aan, want wij mensen, zien in feite niets omdat we de cellen niet kunnen waarnemen. De hele installatie probeert het publiek te doen begrijpen wat er zich precies afspeelt in de bioreactors.

HVC Is dit een *work in progress*?

O Ja, ik heb het al getoond in Perth, in Liverpool en in het Casino van Luxemburg, het gaat om een continu proces.

HVC Hier in het M HKA, in deze twee zalen, zien we vooral veel (oudere) *mesuRAGEs* terwijl je ook een nieuwe maakte, vergezeld van een nieuwe publicatie – vertel je ons daar eens iets over?

O Eigenlijk toon ik in het M HKA niet erg veel *mesuRAGEs*, maar de expositie hier is er wel op gebaseerd: de *mesuRAGEs* kennen een lange geschiedenis in Antwerpen. De allereerste tentoonstelling die ik hield in deze stad was in het ICC bij Flor Bex en ging precies over *mesuRAGEs*. Voor het M HKA hebben we remakes gemaakt van een aantal van die werken en in de nieuwe publicatie werd een historisch luik opgenomen, tegelijk met een facsimile van de ICC-catalogus. Ik kwam terug naar Antwerpen met een totaal getransformeerde performance, terwijl je hier ook een aantal van de *mesuRAGE*-performances kunt zien die ik tijdens mijn leven heb uitgevoerd. Altijd hield ik rekening met de locatie en de historische context. Ik ging dus heel anders te werk in het Vaticaan op het Sint-Pietersplein, in het Centre Georges Pompidou in Parijs, het Musée des Beaux-Arts de Lyon of het Guggenheim in New York, wat je hier allemaal

kunt bekijken. Maar de twee laatste *mesuRAGEs* die ik deed werden compleet vernieuwd. Dit kwam doordat ik in het Andy Warhol Museum in Pittsburgh kon samenwerken met de BodyMedia Company, een firma die in die stad was gevestigd. Ik gebruikte hun elektronische armband en andere elementen die informatie over het lichaam registreren, zoals de werking van het hart, maar ook de transpiratie, kortom, het lichaamsverbruik. Zowel in Pittsburgh als hier in Antwerpen wou ik de werking van het lichaam en zijn fysieke inspanningen tonen tijdens de uitvoering van het werk – tijdens de kunst. Zo is elke *mesuRAGE* die we hier zien totaal anders. In Luik bijvoorbeeld werd ik uitgenodigd door het Cirque d' Hiver, een vereniging die erg boos was omdat het aloude Place Saint-Lambert volledig werd uitgebroken, gesloopt en verwoest, terwijl er voor dit historische plein geen enkel reconstructieproject klaarlag. Cirque d' Hiver vroeg me de performance te doen en ik gebruikte daarvoor nu net de machines die het plein vernielden. Ik liet me zakken in de laadbak van een bulldozer en zo doorkruiste ik het hele plein. Ik volgde een heel circuit en legde elke dag een etappe af, omdat het bouwterrein enorm uitgestrekt was. Op zekere dag kwam de burgemeester van Luik mij aanhouden en dat was een geweldige meevaller voor de vereniging, want nu werd aan dit feit plots veel ruchtbaarheid gegeven in tal van krantenartikelen, en dat was precies wat ze wilden. Eigenlijk was het heel erg: het plein werd weliswaar terug aangelegd maar op een verschrikkelijke manier – volledig gebetonneerd – en het oogde daarna afschuwelijk lelijk. Ik heb dus geprobeerd om hierbij met mijn lichaam een vraagteken te plaatsen en de dingen te doen bewegen, maar vrijheid en vrijheden moet je elke dag opnieuw winnen; je mag nooit ophouden en daarom is mijn pose als het Vrijheidsbeeld het laatste gebaar (de laatste geste) van mijn performance.

- HVC In de zalen staan ook heel wat voorwerpen opgesteld.
 O In de tentoonstelling bevinden zich bijna alle objecten, want ze gaan altijd gepaard met mijn performances. Ik voer trouwens performances uit omwille van de kunstwerken die eruit voortvloeien en die min of meer autonoom zijn. Sommige staan volledig op zich: video's, herdenkingsplaten, edities van kleine schildersezels waarop flesjes staan met vuil water, verzegeld met was. Achteraf was ik mijn kleed met de hand en het vuile water wordt bewaard in verzegelde flesjes en wordt verkocht in musea en galerieën. Dan zie je hier ook nog de eenheidsmaat – een humoristische ORLAN-corps – een lengtemeter, die plechtig wordt geëxposeerd onder een plexiglazen stolp. Het is tegelijkertijd een uiterst eenvoudige voorstelling van mijn lichaam, in tien kleine ORLAN-corps. Het is interessant om te noteren dat ik een wetenschappelijke methodologie gebruik die totaal ironisch is ten opzichte van het meten, want de ene keer poseer ik op hoge hakken, een andere keer op lage schoenen of met een hoog opgemaakt kapsel. Het gaat dus wel om een wetenschappelijk uitgevoerde meting, maar tegelijk toont ze alle mogelijke benaderingen.

- HVC Jouw werk bevat bewust humor?
 O O ja, mijn werk is doorspekt met humor!

- HVC In een interview met criticus Hans Ulrich Obrist kwam ik twee termen tegen: 'ORLAN-corps System' en 'Self Sculptural Principle'.
 O Laat me toch nog even benadrukken dat mijn naam altijd in hoofdletters wordt geschreven. (*Zegt ze als ze in mijn notities 'Orlan' ziet staan.*) Wat betreft die twee

Engelstalige termen, weet ik niet goed wat men bedoelt, in elk geval hanteer ik nooit een systeem. (*lacht*)

- HVC Vertel eens iets over jouw atelier, het zou bijzonder goed georganiseerd zijn?
 O Ja, mijn atelier is tegelijk een laboratorium, een plek voor research, een productiecentrum en een archief waarin mijn assistenten mijn werk van de voorbije veertig jaar klasseerden.
- HVC Heb je nog veel plannen of projecten die nog moeten worden uitgevoerd?
 O Inderdaad, ontelbare plannen en projecten, maar die zitten nog in mijn computer. (*lacht*)
- HVC Je geeft ook nog les. Hoe belangrijk is dat voor jou of wat betekent het voor jou? Hou je van lesgeven omdat je graag over kunst praat of omdat je wilt bijdragen tot educatie en je kennis en ervaring overbrengen op de jeugd?
 O Dat 'overbrengen' weet ik zo net niet, maar samen denken, (zich) informeren en de nieuwe dingen die zich voordoen in de actuele kunst trachten te begrijpen en proberen er een antwoord op te geven, dat vind ik belangrijk. Je moet weten dat er ontzettend veel vrouwelijke studenten zijn, wel 75 procent zijn studentinnen en ik wil ze de nodige kracht kunnen meegeven om zich te laten opnemen in de kunstwereld. Het komt heel vaak voor dat die 75 procent vrouwen hun eindexamen halen, maar even later, als het erop aankomt in de praktijk, worden ze nauwelijks uitgenodigd om deel te nemen aan grote tentoonstellingen: deze vrouwelijke kunstenaars participeren niet aan belangrijke kunstevenementen, ze krijgen geen catalogi... Kortom, ze beantwoorden niet aan de vereisten van de kunstmarkt. Ik probeer dit recht te zetten, maar het is erg moeilijk, want er bestaan nog altijd heel veel vooroordelen.
- HVC Van het Franstalige woord '*mesuRAGE*' (*het opmeten*) maakt ook het woordje '*rage*' deel uit: '*rage*', of '*colère*', betekent 'woede' in het Nederlands. Omdat we in een mannenwereld leven? Maakte je ooit geen werk met sperma?
 O We leven inderdaad nog altijd in een mannenwereld. Een werk met sperma? (*lacht*)
- HVC En zelf heb je geen kinderen?
 O Nee, de wereld is al te veel bevolkt en ik vond het erg moedig van een bepaalde politicus dat hij ooit in het openbaar zei dat er reeds te veel kinderen zijn. We gaan almaar verder met denken dat vrouwen de wereld moeten bevolken, maar de wereld is al te dicht bevolkt en steeds meer kinderen maken brengt nog meer armoede en voedseltekorten met zich mee. Hoeveel varkens, kippen en koeien moeten er niet worden gekweekt of gefokt? En dan het veevoeder: maïs en graan. En hoeveel uitwerpselen gaan onze bronnen niet bezoedelen? Dat is toch onvoorstelbaar? We mogen niet langer zo denken aan 'misschien een paar kinderen krijgen'. Enkel indien we er echt zelf behoefte aan hebben, maar dan zonder enige sociale druk: eentje of hoogstens twee, we moeten redelijk blijven!
- HVC Naar analogie met het schilderij van Gustave Courbet, *L'Origine du monde*, maakte je in 1989 het werk *L'Origine de la guerre* – je bent een feministe en zoals je het zelf omschrijft: een neo-, post- en alter-feministe. Is er veel veranderd in de loop van de laatste tien jaar?
 O Ik hield me toen bezig met humanistisch-feministische kunst. Het is toch niet te

geloven: er zijn miljoenen vrouwen in de wereld – het is een echte apartheid – die niet naar school mogen, niet mogen autorijden, geen medicamenten krijgen, geen recht hebben op onderwijs. Het zijn huisslavinnen, seksuele slavinnen, die slaag krijgen, verkracht worden... Het is hallucinant! Over de hele wereld en in alle godsdiensten leven vrouwen in verschrikkelijke omstandigheden. We hebben gewoon fantastische mannen nodig, niet langer bazen, geen macho's meer. Dat 'ze' zich daar niet van bewust zijn? Want de situatie is zeer ernstig voor miljoenen vrouwen en wij, die nu over een beetje meer vrijheid beschikken, wij dragen die verantwoordelijkheid.

- HVC Wat betekent voor jou de term 'schoonheid'? Zowel in de kunst, het klassieke begrip van schoonheid, jouw eigen schoonheid? Je bezit op dat vlak meer persoonlijkheid dan de doorsneevrouw, je bent op zijn minst gezegd origineel, jouw haartooi bijvoorbeeld.
- O Ja, maar als je me beschrijft als een vrouw met twee builen op haar slapen, dan denkt toch iedereen dat ik eruitzie als een monster! Zo denken de mensen toch automatisch, maar wanneer ze me in werkelijkheid zien, verandert dat beeld wellicht.
- HVC Je hebt een mooi voorkomen, maar ben je een masochist?
- O Integendeel! Het eerste dat ik zeg tegen de chirurg die mij gaat opereren is dat ik geen pijn wil voelen. Het menselijk lichaam leed miljoenen jarenlang pijn – met een aspirine heb je tegenwoordig al minder tandpijn... Ik vind dat er in deze tijd geen fysieke pijn meer mag bestaan, die hebben we nu toch wel bijna afgeschaft.
- HVC Op jouw website vond ik een *'petition against death'*. Waarom lanceerde je die en wat bedoel je ermee?
- O Het gaat natuurlijk om een poëtische petitie. Ik zeg gewoon dat ik er genoeg van heb: sinds mensenheugenis moeten de mensen sterven – mijn vrienden gaan dood, ik kan het niet verdragen. Het is toch onvoorstelbaar dat je zo weinig geluk kunt hebben? Ik zal ook doodgaan. Maar indien we allemaal tegelijk 'neen' zeggen, dan maken we misschien toch nog een kans!
- HVC Nja...
- O Het is heel zeker ironisch bedoeld: de dood is iets heel vreemds en ondraaglijks, maar ik, ik hou van het leven, immens veel zelfs! Andere mensen willen toch evenmin sterven. Ik heb me altijd vragen gesteld bij de taboes hierrond, maar dat mag je dus niet uitspreken.
- HVC Wat denk je van euthanasie?
- O Iemand kan zelfmoord plegen – het is een filosofische daad – en indien iemand werkelijk zin heeft om te sterven, dan moet je hem helpen. Daar heeft hij recht op.
- HVC Zou je ooit willen stoppen met werken of ga je eeuwig voort?
- O Vanzelfsprekend ben ik iemand die enkel leeft voor de kunst, iemand die enkel kunst maakt en die daarvan houdt. Er is geen sprake van stoppen – dit is voor mij zo'n eigenaardige vraag – het is zoiets als stoppen met ademen. Ik zal altijd verdergaan, zoals ik het gewend ben. De performance die ik deed in het M HKA – ik voerde er in mijn leven misschien wel 25 à 30 uit – is voor mij een heel belangrijke performance: ik had het geluk dat al mijn goede vrienden

– kunstenaars met wie ik samenwerk en die ik respecteer – aanwezig waren. Mijn getuigen waren de kunstenaars Marina Abramović, Guillaume Bijl, Jan Fabre en Barbara De Coninck – zijn rechterhand, maar ook Flor Bex (voormalig directeur van het ICC en het M HKA), samen met de huidige directeur van het M HKA, Bart De Baere: ze waren er allemaal bij. Het was een heel mooi, heel ontroerend moment en het was gewoon fantastisch om samen te zijn: het elan naar onze kunstambities toe, de solidariteit tussen de kunstenaars en tussen de beide museumdirecteurs, een prachtige en bijzondere gebeurtenis, en dat speciaal voor de 25^e verjaardag van het M HKA. Trouwens, alle verjaardagen zijn voor mij vrolijk, ze betekenen telkens weer een overwinning: we zijn nog springlevend en dat is toch prachtig? Om het te blijven volhouden in de kunst, zoals het M HKA dat doet, zijn er heel veel mensen nodig die dit mee steunen: van kunstliefhebbers tot politici, anders haal je het niet. 25 jaar M HKA, dat is werkelijk een heel mooi resultaat!

HVC Dan klink ik op nog minstens 25 jaar M HKA en kunst van ORLAN!

→ orlan.eu

INTERVIEW MET PATRICK CONRAD ⁽⁰¹⁹⁴⁵⁾

Hilde Van Canneyt (HVC): Beste Patrick, u groeide op in Antwerpen. Uw vader was ingenieur, uw moeder een bekende keramiste. Een grootvader was dirigent. Sijpelde de muziek en de kunsten door in uw opvoeding?

Patrick Conrad (PC): Mijn ouders hebben vanaf mijn prilste jeugd getracht om mij als enig kind de basisprincipes van wat men beschaving, cultuur en schoonheid zou kunnen noemen, bij te brengen. Zulke zeldzame opvoeding laat sporen na. Mijn grootvader zorgde voor mijn muzikale opleiding. Ik was zoals u kunt vaststellen erg verwend.

HVC Na uw middelbaar studeerde u Germaanse filologie aan de Vrije Universiteit Brussel. Maar u volgde ook af en toe les aan de Brusselse filmschool...

PC Niet helemaal juist. Ik liet me drie jaar achter elkaar in de eerste kandidatuur Germaanse filologie inschrijven om van thuis weg te zijn. Daarna studeerde ik regie aan het INSAS, de Franstalige filmschool in Brussel. Ook slechts drie jaar. Toen begon ik als assistent van filmmaker André Delvaux te werken. Omdat men op het terrein veel meer en veel sneller bijleert dan in om het even welke school.

HVC In 1963, op 18-jarige leeftijd al, debuteerde u met de poëtische dialoog *Cezar & Jezabel*, uitgegeven bij Henri-Floris Jaspers, kleinzoon van kunstschilder Floris Jaspers. Wat mag ik verstaan onder 'poëtische dialoog'?

PC Een slechte dialoog. De bundel werd in het atelier van Floris Jaspers, in het bijzijn van de meester dus, een paar vrienden en een halve journalist voorgesteld.

HVC De tien daaropvolgende jaren wierp u ieder jaar een poëziebundel uit. Uw poëzie wordt 'maniëristisch' genoemd. Wat bedoelen ze ermee, denk je? Hebt u doorheen de jaren een bewuste of onbewuste stijlverandering ondergaan? Of was dat door ervaring, omdat je veranderde als mens of dichter?

PC Ik publiceerde inderdaad veel poëzie. Noemenswaardige poëzie schrijven doe je wanneer je ofwel heel jong ofwel heel oud bent. Als je er de kans toe krijgt. Ik denk dat mijn poëzie 'maniëristisch' genoemd werd omdat ik niet alleen aan de inhoud maar ook aan de vorm en de stijl belang hechtte. Iets dat ik sindsdien zowel in de kunst als het dagelijkse leven heb proberen toe te passen. Met het gevolg dat men mij een 'dandy' is gaan noemen, zonder precies te weten wat de term inhield. Natuurlijk heb ik met de jaren, en het zijn er veel, uitsluitend

onbewuste stijlveranderingen ondergaan. Noem het een rijpingsproces, gekoppeld aan een technische vooruitgang.

HVC In 1972 richtte u samen met dichter Nic Van Bruggen Pink Poetsop. Het collectief dat schoonheid, vriendschap en de romantiek van het schrijven hoog in het vaandel droeg, heeft tien jaar bestaan. Welke herinneringen hebt u eraan?

PC Het was een zeer creatieve periode, een bruisende, zorgeloze tijd waarin alles kon en mocht; waarin wij in alle vrijheid en eigenzinnigheid en niet zonder een zweem van relativiserende zelfspot en dadaïstische provocatie de Vlaamse literaire wereld op zijn kop hebben gezet.

HVC Ondertussen verschijnt begin de jaren 1970, de elpee *Gelukkig als in het bijzijn van een vrouw*. U declameert gedichten, Roland Van Campenhout en andere grote en kleine muzikgoden begeleiden u. Op de cover poseert u naast een sculptuur van kunstenaar Szukalski. Het Gentse platenlabel KRAAK bracht in 2013 de elpee opnieuw uit en hij werd gepresenteerd in de legendarische galerie De Zwarte Panter in Antwerpen. Was het voor u nog even actueel als u het zoveel jaren later terughoorde? Ik heb het beluisterd en het kan voor mij evengoed vandaag zijn gemaakt. Ik hou vooral van dat sferische.

PC De jongens van KRAAK hielden blijkbaar zozeer van deze 'cultplaat' dat ze een nieuwe persing op de markt brachten. Persoonlijk luister ik er liever niet naar. Roland en ik zouden nog eens samen iets moeten opnemen. We zijn er allebei artistiek zo op vooruitgegaan...

HVC In 2015 kwam de kanjer *AS, gedichten 1963-2014* uit, ter gelegenheid van uw 70^e verjaardag. De bijhorende beelden die we tussen de gedichten ontwaren, zijn zowel lokkend als misleidend, las ik. Vanwaar de titel? Mag al je poëzie nu tot as worden herleid of ben jij nu klaar om te sterven, of...?

PC As is wat er overblijft wanneer een dichter van goeden huize zijn (lang) leven heeft opgebrand. Smeulende as, weliswaar, waar ik slechts hoef op te blazen om het vuur weer aan te wakkeren. Klaar om te sterven? Alsof ik daar zelf over beslis!

HVC Over naar uw laatste gedichtenbundel *De Cadillac van Mallarmé*. Had u nog de moed om eraan te beginnen nadat u, voor de dikke verzamelbundel *AS*, heel uw oeuvre ongetwijfeld opnieuw heeft moeten lezen en ontginnen? Een recensie over *De Cadillac van Mallarmé* luidt: "Het boekje ontstond vanuit de lijm-en-schaarcollages die hij naar aanleiding van de publicatie van Verzamelde gedichten had gemaakt als hommage aan zijn grote surrealistische en dadaïstische voorgangers. De gedichten ontstonden pas achteraf, als literaire parafrases, als geschreven illustraties bij de collages. Zo ontstond een wisselwerking tussen de plastische en de inhoudelijke benadering van de verschillende onderwerpen. De collages worden door de gedichten nader verklaard terwijl de gedichten dankzij de collages toegankelijker worden." Collages zijn echt wel uw 'dada'?

PC De redactie van mijn verzamelde gedichten werd door Matthys De Ridder verzorgd. Ik herlees nooit mijn eigen werk, uit schrik om beïnvloed te worden. En wat *De Cadillac van Mallarmé* betreft, daar heb ik geen moed voor nodig gehad. Ik had de dertig collages liggen en de gedichten zijn er als vanzelfsprekend uit voortgevloeid.

INDEX

A		F	
Aguirre y Otegui, Philip	673	Feigl, Zoro	939
Annerel, Stefan	823	Fierens, Kris	415
Arocha, Carla	144	Fredeus, Isabel	293
B		G	
Baekelmans, Guy	260	Gees, Paul	636
Bailly, Virginie	897	Geirnaert, Jonas	356
Bellinkx, Ruben	804	Gerhard, Tatjana	844
Benaouisse, Ben	87	Geyskens, Vincent	891
Bilquin, Jean	314	Graatsma, William	916
Boezem, Marinus	534	Grimonprez, Johan	333
Bonte, Nel	591	Grootjans, Loek	448
Borremans, Michaël	564	H	
Bosmans, Kasper	380	Henderikse, Jan	299
Brey, Ricardo	729	Heremans, Roel	780
Bruyneel, Hans	268	Hoet, Jan	944
C		Hofmeijer, Hans Klein	273
Ceulemans, Mil	585	J	
Charles	811	Jaber, Athar	71
Cloet, Mark	551	Jong, Alle	29
Conrad, Patrick	630	Jungerman, Remy	708
Cotteleer, Anton	55	K	
Couturier, Michel	573	Kiefer, Gideon	251
Creten, Johan	325	Kloosterboer, Klaas	391
Cuvelier, Werner	909	Körmeling, John	350
D		Korstanje, Maartje	504
Danckaert, Bert	120	Kuilboer, Conny	167
De Blauwer, Katrien	387	L	
De Brabandere, Mario	546	Landuyt, Octave	610
Decabooter, Lieven	442	Lange, Anna	38
De Cordier, Louis	472	Lenglet, Lucas	489
de Jong, Folkert	226	Liekens, Tom	869
Dendooven, Gerda	245	Lodewijks, Bart	78
Depelchin, Peter	644	Luyckx, Benny	105
Depla, Martine	721	M	
De Smet, Veerle	881	Maes, Agnes	11
Dhaen, Catharina	151	Maes, AnneMarie	49
Dondeyne, Luc	480	Marcase	511
Du Bois, Arpaïs	64	Matyn, Michèle	578
E		Morrens, Peter	654
Eelen, Dirk	187	Mortier, Thierry	856
Elias, Willem	964	Mouton, Eva	195
Enthoven, Geoffrey	236		
Eyckermans, Bendt	92		

Muller, Sofie	819	van der Ham, Hans	282
N		Van de Velde, Rinus	745
Nicolodi, Renato	715	van Eeden, Marcel	523
Noorman, Ronald	785	Vanfleteren, Stephan	828
O		Van Heeschvelde, Kristof	420
Op de Beeck, Hans	277	Van Kerckhoven, Anne-Mie	41
Ophuis, Ronald	794	van, Laura	427
ORLAN	624	van Lierop, Marilou	528
Otten, Femmy	217	Van Mullem, Johan	344
P		van Munster, Jan	309
Pittoors, Tinka	864	Van Snick, Philippe	678
Pot, Veronika	887	Van Soom, Luk	497
Provost, Nicolas	597	Vansteenkiste, Jonas	366
R		Velter, Yves	930
Ranaldo, Lee	436	Verdonck, Benjamin	99
Reniere&Depla	721	Vermandel, Eva	201
Reniere, Paul	721	Verscheure, Klaus	398
Rogiers, Peter	668	Vingerling, Evi	209
Roobjee, Pjeroo	690	von Weinberger, Daniel	174
S		W	
Sarah	811	Waeghe, Colin	160
Sarah & Charles	811	Wright, Cindy	154
Scheurwater, Hester	289	Y	
Scholte, Rob	748	Ysbrant	924
Schraenen, Stéphane	144	Z	
Servais, Raoul	699	Zandvliet, Robert	765
Snopek, Alda	23		
Stienstra, Elisabet	192		
Strik, Berend	113		
Swennen, Walter	903		
T			
the Warrior, Bué	129		
Tinel, Koenraad	405		
Tuymans, Luc	486		
Tyfus, Dennis	183		
U			
Uytterhaegen, Carl	135		
V			
van Bergen, Thé	849		
Van Cauteren, Philippe	954		
Van de Moortel, Joris	373		
van den Broek, Koen	402		